

Eğitimli kadınların çalışma hayatına
katılım kararları:
ocuk bakımı, esneklik ve toplumsal
cinsiyet

Hande Parker and Gökçe Uysal

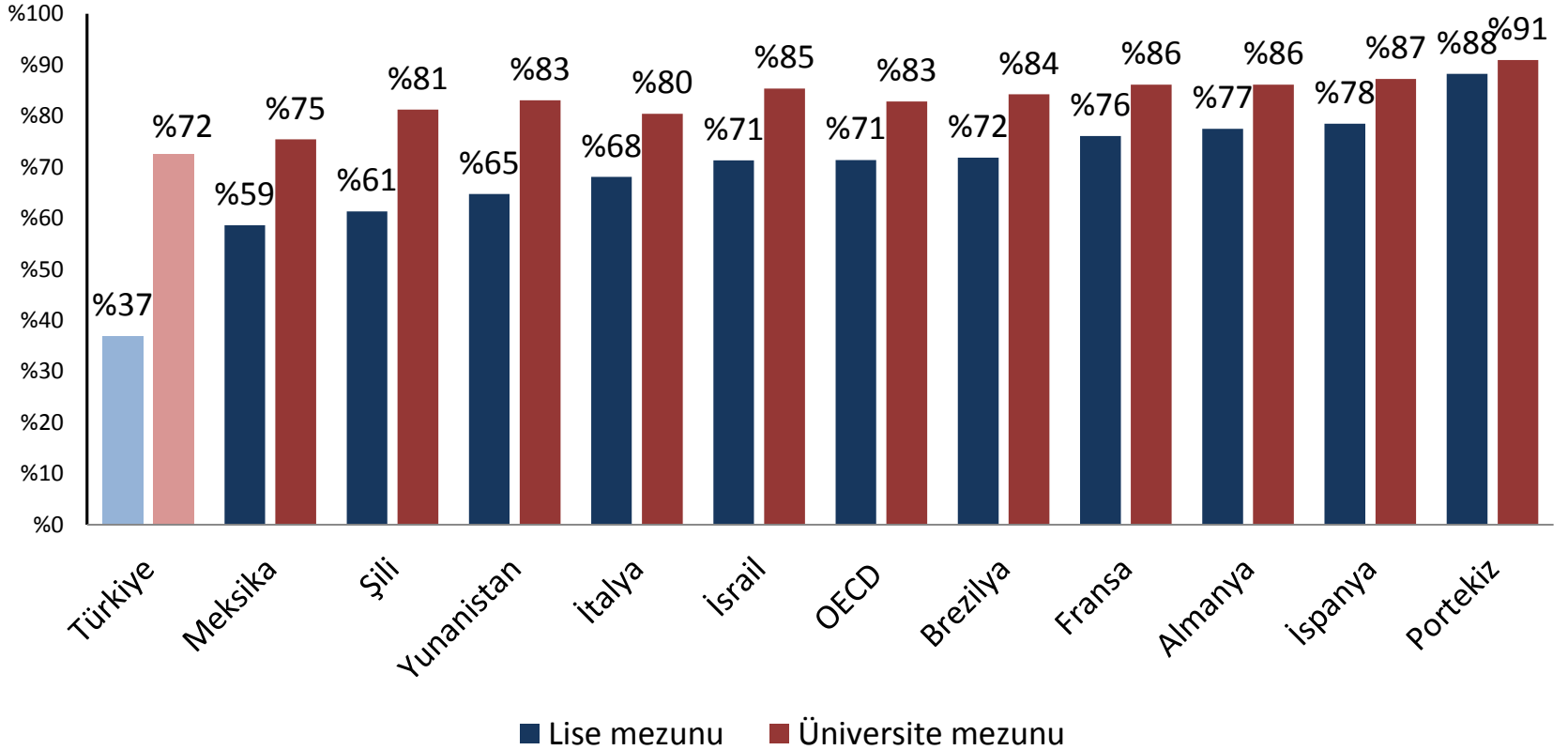
Neden daha eğitimli kadınlar?

- Türkiye’de kadın işgücü üzerine yapılan çalışmalar:
 - Ekonomi yazını eğitim seviyesine göre ayırım yapmıyor.
 - Sosyoloji yazını geneli oluşturan düşük eğitimli kadınlara odaklanıyor.
- Bulgular:
 - Kısmen düşük eğitim seviyesinin yansımaları: düşük ücretler, kayıtdışılık, olumsuz çalışma koşulları
 - Yetersiz çocuk bakım olanakları
 - Toplumsal cinsiyet rolleri

Neyi öğrenmek istiyoruz?

- Eğitim her şeyi çözer mi?
 - Düşük ücretler, kayıt dışılık, olumsuz çalışma koşulları eğitilmiş kadınlar için çok daha az kısıtlayıcı.
 - Çocuk bakım olanakları eğitilmiş kadınlar için daha geniş.
 - Ümidimiz eğitimin toplumsal cinsiyet rollerini dönüştüreceği.
 - Hakikaten böyle mi? Eğitilmiş kadınların toplumsal cinsiyet yaklaşım ve pratikleri nasıl?
- Katılmayan kadınların sesleri

Eğitimli kadınların işgücüne katılımı

Kaynak: OECD , Education at a Glance (2014)

Nasıl veri topladık?

- TÜBİTAK 113K365 nolu proje
- Türkiye’de lise ve üniversite mezunu kadınların işgücüne katılım kararları
- Derinlemesine mülakat
 - 70 kadınla derinlemesine mülakat
 - 9 STK ile derinlemesine mülakat
- Odak grup görüşmeleri
 - İstanbul (4), Antalya, Zonguldak, Urfa, Erzurum
- 3600 anket
- Amaç: Toplumsal cinsiyetin kadın işgücüne katılım kararları üzerindeki etkisini incelemek ve ölçmek.

Disiplinlerarası yaklaşım

- Nitel verinin ortaya çıkardığı ve kadınların kararlarında etkili olan 4 önemli mekanizma var:
 - Evdeki işbölümü
 - Annelik kültü ve iç çatışma
 - Çalışmanın değeri
 - İş koşulları
- Bu mekanizmaları temsil gücü olan veriyle sınıadık.
 - Anket soruları
 - Endeks oluşturma
 - Ekonometrik analiz

Evdeki işbölümü

- Çift vardiya (Hochschild 1990)
- *“İş yerinden çıkacağım, gideceğim eve yemeğimi hazırlayacağım mecburen (...) çamaşırlarım varsa onları toplayacağım. Dinlenmeye, hani bir de kızımınla vakit geçirecek bir zaman ayarlamaya çalışmak zorundayım”* (3 Nisan 2014, üniversite, çalışıyor).
- *“Bir de şu vardır, bir bayan hem annedir hem iş hanımıdır. İkisini birlikte götürmek zorunda. Ben ev işini yapmayacağım, yemek yapmayacağım, sadece işe gideceğim demek zaten evdeki sistemin bozulması demek”* (5 Nisan 2014, Urfa, lise, çalışmıyor).

İç çatışma: Annelik kültürü

- Ebeveynlik annelik üzerine inşa ediliyor.
 - İnsan doğası: doğuştan gelen / fıtrat / içgüdü/ binlerce yıldır..
 - Dışlayıcı / ikame edilemez: Kimse anneden daha iyi bakamaz (baba, yakın aile, kurumsal).
- İçselleştirilmiş ve dolayısıyla çalıştığı takdirde iç çatışma yaratma potansiyeli var.
- Bu durum kadınların kurumsal bakıma yaklaşımlarını belirliyor: Bakım değil sosyalleşme ve eğitim amaçlı.

İç çatışma: Annelik kültürü

- *“Çalışan annelerin içinde böyle bir uhde kalıyor, hani çocuğumu yetiştiremiyorum, çocuğuma bakamıyorum”* (18 Nisan 2014, lise, çalışmıyor).
- *“çok küçük bir çocuğu eğer ben dünyaya getirdiysem bu şekilde büyötmeye içim, gönlüm razı değil uygun görmüyorum (...) birebir annenin yetiştirmesi gerektiğine inanıyorum”* (19 Şubat 2014, üniversite, çalışmıyor).
- *“Erkeğin nasıl çalışması gerekiyorsa, evinin direği olması gerekiyorsa kadın da fitraten, yaratılış itibariyle o anaçlık üzerine yaratılmış zaten”* (28 Mart 2014, Urfa, çalışmıyor).

Çalışmanın değeri

- Kadınlar neden çalışır? Kesin bir ayrışma:
 - Çalışmayan kadınlar: İhtiyaçtan çalışılır
 - Çalışan kadınlar: Milli Piyango
- Maddi özgürlük, kendine güven, üretken olma, yaratıcı olma, görünür olma, söyleyecek sözü olma, çalışmayı sevme, sosyalleşme
- Maddi özgürlüğün değeri hem çalışanlar hem çalışmayanlar için çok baskın.

Çalışmanın değeri

- *“Ama mesela kocasına hediye alacak. Adamın parasından mı alsın? Benim için Allah'a şükür birikmiş param var, kocama hediye alacağım zaman adamın bana verdiği kredi kartından nasıl alayım onu. Gidiyorum kendi paramdan alıyorum. Prensipde de böyle tuhaf şeyler var dikkat etmeniz gereken.”* (20 Ocak 2014, üniversite, çalışmıyor).
- *“Ondan para bir defa istiyorsunuz, iki defa istiyorsunuz, üçüncüye bunu yapamıyorsunuz. Şey gibi çünkü 'ne kadar çok harcaman oluyor senin de' lafıyla karşılaşıyorsunuz”* (6 Mart 2014, lise, çalışmıyor).
- Sadece maddi olarak değil manevi anlamda da bir tatmin olduğunu düşünüyorum. Gerçekten kendi adına yaptığın bir şey ve her halükarda ne iş yaparsak yapalım bir işe yarıyoruz orada, bir yere dokunuyoruz yani ” (3 Nisan 2014, üniversite, çalışıyor).

İş koşulları

- Maddi koşullar (ücret, sigorta, terfi olanakları)
- Çalışma ortamı (üstlerle ilişkiler, saygın işyeri)
- İş-yaşam uyumu olanakları (gerektiğinde izin alabilme, mesai, işyerine yakınlık)
- Esnek çalışma olanakları (yarı zamanlı, esnek saatler, esnek mekan)

İş koşulları: Esneklik

- *“Yani anneye aslında aynı işi yaptırarak böyle daha esnek kurallar olsa, daha böyle ona anlayacak şekilde mesai saatleri düzenlense, ama sen gene aynı işi yaptırarsan, aynı verimi alsan. Ama bu sağlanmıyor. Hiç esneklik yok yani işte. (...) insanın bir küçük çocuğu olmuş, bebeği olmuş, işte onun hani ne yapılabilir gibi bir esnetmek söz konusu değil”* (20 Mart 2014, lise, çalışmıyor).
- *“Ama bu isteğe bağlı olacak. Mesela tamam belki ücret bir tık bile düşse (...) part-time çalışmayı kabul ediyorsam bu benim kabulümdür. Ama siz az para almak istemiyorsanız buyurun full-time çalışın. Bu, kadınlara bırakılmalı bu tercih”* (20 Mart 2014, lise, çalışmıyor).
- *“Kadının daha esnek çalışabiliyor olmasını sağlamak gerekiyor belki de, şirketlerin bu şekilde kadını çalıştırabiliyor olması gerekiyor ya da ne bileyim evden işi destekliyor olması gerekiyor. Evden iş derken de tabi oturup el işi yapmak anlamında değil yani bu”* (9 Aralık 2013, üniversite, çalışmıyor).

Nasıl ölçelim?

- 4 mekanizma tanımladık:
 - evde işbölümü
 - iç çatışma
 - çalışmanın değeri
 - iş koşulları.
- Anket verilerini kullanarak her bir mekanizma için etkisi ölçülebilir bir endeks yarattık.

Ankette neler var?

- 3600 kadına, 12 NUTS1'de anket
- İşgücüne dair standart bir anket çatısı var.
 - Yaş, eğitim, ilk doğumda yaş, evlilik durumu, çocuk sayısı ve yaşları, varsa eşle ilgili bilgiler, bölge
- Çeşitli önermeler ekleyerek genişlettik.
 - Bu önermeleri dört mekanizmayı temsil edecek şekilde sınıflandırdık.
 - Önermeler kadınların yaklaşımlarını ölçmeye yönelik. Kadınlar ne düşünüyor, ne tercih ediyor?
 - “Sizce ... ”

Ekonometrik analiz

- Her bir mekanizmanın altındaki önermelere verilen cevapları «temel bileşenler analizi» kullanarak birer endekste birleştirdik.
- Standart işgücü arzı modellerini bu endekslerle genişleterek ekonometrik analizleri gerçekleştirdik.
- Böylelikle standart etkenlerin (yaş, evlilik durumu, çocuk sayısı vs) yanı sıra endeksler vasıtasıyla toplumsal cinsiyet rollerinin etkisini ölçmeye çalıştık.

Mekanizmalar ve endeksler: Evdeki iş bölümü

- Geleneksel iş bölümünden eşitlikçi iş bölüme
- Önermeler:
 - Bir ailede ebeveynlerden birinin işini bırakması gerektiğinde, bu öncelikle kadın olmalıdır
 - Çalışmak isteyen bir kadın kocasının iznini almalıdır
 - İş bulmak zor olduğunda, var olan işlere kadınlardan ziyade erkekler yerleşmelidir
 - Bulaşık yıkamak, temizlik yapmak gibi ev işlerini erkekler kadınlarla paylaşmalıdır
 - Fıtratı/doğası gereği kadın, eve ve çocuklara daha iyi bakar
 - Babalar da anneler kadar doğum izni almalıdır

Mekanizmalar ve endeksler:

İç çatışma

- Çalışmak annelik/eş rolü ile çatışmaz - çatışır
- Önermeler:
 - Bir iş sahibi olabilmek iyi olabilir, ancak çoğu kadın aslında öncelikle yuva ve çocuk sahibi olmak ister
 - Çalışan bir anne en az çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu bir ilişki kurabilir
 - Çocuklar, annelerinin yoğun çalışmasından olumsuz etkilenir
 - Bir kadın eğer 0-3 yaş arasında bir çocuğu varsa çalışmamalıdır
 - Ailevi sorumluluklarını yerine getiren bir kadının bir işte çalışmaya zamanı yoktur

Mekanizmalar ve endeksler:

Çalışmanın değeri

- Ev işleri ile ilgilenmek değerlidir - (Dışarıda) çalışmak değerlidir.
- Önermeler:
 - Ev hanımı olmak bir işte çalışmak kadar tatmin edicidir
 - Kadının çalışması ailenin ve çocuklarının refah seviyesini yükseltir.
 - Paraya ihtiyacım olmasa da bir işte çalışmayı isterim.
 - Kendilerine güven/özgüven sağladığı için, Çocuklarının eğitimi için, Kendi isteklerini karşılayabilmek için, Maddi özgürlük/bağımsızlık için, Çalışmayı sevdikleri için, Para biriktirmek için, Sosyalleşmek için, Kariyer sahibi olmak için, Yapılan eğitim yatırımının karşılığını almak için, Ev ve aile sorumluluklarından kaçmak için

Mekanizmalar ve endeksler: İş koşulları

- İş-yaşam uyumu
 - Gebelik, süt izni gibi yasal haklara saygı gösterilmesi, eve yakın olması, fazla mesai/haftasonu çalışma olmaması, iş yerinde çocuk bakımı olması, ailevi sebeplerle izin alabilme
- Esneklik
 - Tam zamanlı işi istediği saatte yapabilme, tam zamanlı işi istediği yerde yapabilme, mesai saatlerini kaydırma/belirleme olanağı, yarı zamanlı çalışma olanağı

Ekonometrik analiz sonuçları

	Ortalama marjinal etkiler
Evdeki iş bölümü	% 4,1
İç çatışma	% - 4,8
Çalışmanın değeri	% 4,2
Esneklik	% -2,4
İş yaşam uyumu	% 0,7
Çalışma ortamı	% 1
Maddi olanaklar	% 0,8
Üniversite mezunu	% 23
0-3 yaş arası bir çocuk	% -12,6
4-6 yaş arası bir çocuk	% -6
7-14 yaş arası bir çocuk	% -2
Annesi çalışmış	% 8,6

Politika önerileri: **çocuk bakımı**, esneklik, toplumsal cinsiyet

- Çalışma saatleriyle uyumlu, erişilebilir, kaliteli, yaygın çocuk bakım hizmetleri gerekli
- Bu zaten önerilen bir politika
- Ancak çocuk bakım hizmetlerinin Türkiye’de nasıl kullanıldığı da göz önünde bulundurulmalı: Bakım değil sosyalleşme/ eğitim amaçlı kullanılıyor

Politika önerileri: çocuk bakımı, **esneklik**, toplumsal cinsiyet

- Özellikle çalışmayan ama çalışmaya yakın duran kadınlar için esnek çalışma biçimleri önemli
- Ancak bu yalnızca kısa dönemli bir politika olarak düşünülmeli
 - Katılım artırır
 - Saatler, ücret ve terfi açısından olumsuz etkileri var
- Aksi takdirde varolan cinsiyet eşitsizliğini yeniden üretecek politikalara dönüşebilir

Politika önerileri: çocuk bakımı, esneklik, **toplumsal cinsiyet**

Toplumsal cinsiyet:

- Evin içinde işlerin kadınlar tarafından üstlenilmesine
- Çocuk bakımının sadece annelikle ilişkilendirilmesine;
- Kadının çalışmasının ikincil görülmesine;
- Esnek çalışma biçimlerinin kadınlar tarafından tercih edilmesine yol açıyor

Politika önerileri: çocuk bakımı, esneklik, **toplumsal cinsiyet**

- Toplumsal cinsiyet rolleri eşitlikçi olarak yeniden tanımlanmalı
- Eğitimin toplumsal cinsiyet rollerini yeteri kadar dönüştürmediğini görmek lazım
- Eğitimin cinsiyetçi öğelerden arındırılması
- Hukuki düzenlemeler (ör. sosyal yardımlar, annelik izninin ebeveynlik izni olarak yeniden düzenlenmesi)
- Farkındalık kampanyaları: sivil toplum ve devletin rolü

“ ‘Çalışıyorum’ diye annelikten imtina eden bir kadın, aslında kadınlığını inkar ediyor demektir. Bu benim samimi düşüncemdir. Anneliği reddeden, evini çekip çevirmekten vazgeçen bir kadın, iş dünyasında istediği kadar başarılı olsun, özgünlüğünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadır, eksiktir, yarımındır.”

TEŐEKKÜRLER

İhtiyaç meselesi

- *“Benim kendime ait bir evim var, arabam var, eşim çalışıyor, hayatımızı idame ettirecek bir gelire sahibiz. Bizim evimiz kira olmuş olsaydı, sadece eşim çalışıyor olsaydı ve belirli bir sabit paramız olmuş olsaydı gelen her ay, ben bu kadar rahat belki davranamazdım” (6 Mart 2014, lise, çalışmıyor).*
- *“Şu anda çocuklardan dolayı kısmak zorunda kalıyoruz tabi. Taksitler oluyor, borç oluyor. Çocukların eksikleri çok oluyor. Ondan dolayı kısmak zorunda kalıyoruz, tek maaş. (Çalışan kadınlar niye devam ediyor çalışmaya sizce?) Ekonomik açıdan, maddi açıdan. (...) Benim oturduğum çevrede (Sarıyer, Kazım Karabekir) öyle çalışan falan çok fazla yok. Kira sorunu yok, çocuğu var, o yüzden yani çok yani çalışmaya yönelik ılımlı da bakmıyorlar. (...) Benim tercih etmeme sebepim ben şu anda kira vermiyorum. Yani kaç sene oldu üstünden geçti, rahata alıştım. Ekonomik açıdan da çok bir zorluğumuz yok.” (20 Mart 2014, lise, çalışmıyor)*

0-3 yaş arası çocuk

- *“Belirli bir yaşa kadar çocuk evde büyümeli gibi geliyor bana. En azından 4 yaşına kadar falan. Küçük çocukları götürüyorlar ya, bilmiyorum bizim annelik duygumuz mu, içim eziliyor.”* (24 Mayıs 2014, lise, çalışmıyor)
- *“Hani ne bileyim bir anne gibi bakamaz. Eşimi düşünemiyorum yani bebek altı değiştirirken, aynı yapamaz herhalde”*(20 Mart 2014, lise, çalışmıyor).
- *“çocuğun en önemli dönemi 1-3 yaş dönemi. (...) o dönem gerçekten anneye ihtiyaç duyulan, kişiliğinin oturduğu bir dönem. O dönemde annesinin daha çok yanında olabilmesi gerekiyor* (3 Nisan 2014, üniversite, çalışıyor).
- *“Kaç yaşına kadar mesela anne yetiştirmeli? Herhalde en az 2-3. Çünkü bir çocuğun kreşe başlama, sosyalleşme, günde 3-5 saat gitme şeyi herhalde o yaş. 0-3 yaş bir çocuğun gelişiminde çok önemli diyorlar. Dolayısıyla herhalde 3 bence ideal.”* (19 Şubat 2014, üniversite, çalışmıyor).

Children aged 0-3

Who do you think can provide appropriate care for ...	a child aged 0-3	a child aged 4-6	a child aged 7-14
Mother	%98,7	%88,2	%76,6
Father	%29,6	%38,7	%41,3
Grandmother	%27,0	%45,9	%54,5
Child care institutions, preschool, kindergarten, school	%9,0	%42,5	%41,5
Nanny / babysitter	%4,5	%5,8	%5,6
Grandfather	%3,3	%10,9	%20,6
Other relative / friend	%1,3	%3,3	%6,2
Older sibling	%0,8	%3,6	%10,5
Neighbor	%0,3	%0,9	%2,8